

MEĐUNARODNI IZVEŠTAJ O VERSKIM SLOBODAMA ZA 2019. GODINU – SRBIJA

Završni pregled

Ustav Republike Srbije jemči slobodu veroispovesti, kao i pravo na promenu vere, zabranjuje uspostavljanje državne religije, garantuje jednakost svim verskim grupama i zabranjuje podsticanje verske mržnje. Iako verske grupe ne moraju da se zvanično registruju da bi održavale versku službu, određene verske grupe navode da im to otežava poslovanje, otvaranje bankovnog računa ili posedovanje imovine. Ministarstvo Pravde nije se angažovalo oko rešavanja spornih zahteva za registraciju rukovodstva različitih jevrejskih grupa, čime je, smatraju jevrejski poglavarji, doprinelo povećavanju razdora u toj zajednici. Ministarstvo kulture i informisanja preuzeo je odgovornost za postavljanje spomen-obeležja „Staro sajmište“ u Beogradu, na mestu gde se u Drugom svetskom ratu nalazio koncentracioni logor; u oktobru je Ministarstvo predstavilo nacrt zakona o memorijalnom centru i održalo javne rasprave o predlogu. Jedan pripadnik žandarmerije, koji nije bio na dužnosti, navodno je pretio smrću grupi Jehovinih svedoka koji su vršili propovedi od vrata do vrata, a bilo je i nekoliko slučajeva gde su lokalne vlasti sprečavale Jehovine svedoke da pridobijaju ljude za svoju veru.

Jehovini svedoci takođe navode slučajeve gde su njihovim pristalicama uključenim u misionarski rad upućivane verbalne pretnje, rasturani pokretni štandovi sa knjigama, a policija i tužilaštvo na ove incidente povremeno su reagovali na nedosledan i neadekvatan način. Manje grupe, uglavnom pripadnika protestantskih crkava, navode da često nailaze na nepoverenje i nerazumevanje javnosti, te da se njihova verska grupa u javnosti uglavnom proglašava „sektom“, što je reč koja ima vrlo negativnu konotaciju u srpskom jeziku. U pojedinim knjižarama mogu se kupiti antisemitske knjige.

Predstavnici američke ambasade su se založili kod vlasti da država nastavi da vraća imovinu Jevreja ubijenih u Holokaustu koji nemaju živih zakonskih naslednika i tražili od Ministarstva pravde da potvrdi rezultate spornih izbora u jevrejskoj zajednici. Američki zvaničnici su nastavili da prate napredovanje izrade nacrta zakona o osnivanju memorijalnog centra na mestu gde se u Drugom svetskom ratu nalazio koncentracioni logor Staro sajmište, i da se zalažu za ubrzavanje procesa. Predstavnici ambasade nastavili su da se sastaju sa predstavnicima različitih verskih grupa kako bi razgovarali o pitanjima kao što su verske slobode i tolerancija, saradnja sa vlastima, interakcija između tradicionalnih i netradicionalnih verskih grupa i vraćanje oduzete imovine. U martu se pomoćnica američkog državnog sekretara za obrazovanje i kulturu sastala sa patrijarhom Srpske pravoslavne crkve kako bi naglasila podršku Sjedinjenih Država naporima crkve da sačuva kulturna dobra. U oktobru se ambasador Sjedinjenih Američkih Država za međunarodne veske slobode sastao sa više verskih poglavarja kako bi ohrabrio obnavljanje međuverskih razgovora.

Prvi deo: Verska pripadnost stanovništva

Prema procenama Vlade Sjedinjenih Država u Srbiji živi ukupno 7 milion stanovnika (procena je od sredine 2019). Prema Popisu 2011. blizu 85 posto stanovništva čine pravoslavni hrišćani, 5 posto katolici, 3 posto sunitski muslimani i 1 posto protestanti. Preostalih 6 posto su Jevreji, budisti, pripadnici Međunarodnog društva svesnosti Krišne, pripadnici drugih verskih grupa,

agnostici, ateisti i oni koji se nisu izjasnili u pogledu svoje verske pripadnosti. Najveći broj građana koji se deklarišu kao pravoslavni hrišćani pripadnici su Srpske pravoslavne crkve, iako ta kategorija nije posebno navedena u Popisu. Pripadnici Makedonske, Crnogorske i Rumunske pravoslavne crkve mogu biti uvršteni ili u grupu „pravoslavnih hrišćana“ ili među „druge hrišćane“, koji čine preostalih 6 posto stanovnika, u zavisnosti od toga kako se izjasne.

Katolike čine pre svega Mađari i Hrvati, koji žive u Vojvodini. Muslimane čine Bošnjaci (Sloveni islamske veroispovesti) na jugozapadu u Sandžaku, Albanci na jugu i Romi kojih ima u čitavoj zemlji.

Drugi deo: Odnos vlasti prema verskim slobodama

Pravni okvir

Ustav Republike Srbije jemči građanima slobodu veroispovesti, kao i pravo na promenu vere. U njemu se navodi da svako ima slobodu da učestvuje u bogosluženju bilo pojedinačno bilo u zajednici sa drugima, bilo javno bilo privatno, ali da niko ne može biti prisiljen da se izjasni o svojoj veroispovesti. Takođe se navodi da se sloboda veroispovesti ili verskog uverenja može podvrgnuti zakonskim ograničenjima samo kada je neophodno zaštiti živote i zdravlje ljudi, moralne vrednosti demokratskog društva, slobodu i prava zagarantovane Ustavom, javni red i mir, ili u cilju sprečavanja širenja verske, nacionalne i rasne mržnje. Ustav takođe zabranjuje uspostavljanje državne religije, garantuje jednakost svim verskim grupama i nalaže razdvajanje crkve i države. Ustav dozvoljava crkvama i verskim zajednicama da same organizuju svoj unutrašnji poređak, obavljaju verske obrede javno, osnivaju i vode u skladu sa zakonom verske škole i socijalne i dobrotvorne ustanove. Ustavom se zabranjuje diskriminacija po osnovu verske pripadnosti i podsticanje verske mržnje, vlasti se pozivaju da podržavaju versku raznolikost i toleranciju, a verskim izbeglicama se jemči pravo na azil, koji će se odobravati u skladu sa zakonski propisanim procedurama.

Zakon zabranjuje podsticanje verski motivisane diskriminacije, mržnje ili nasilja protiv pojedinaca i grupa, a u zavisnosti od vrste dela zaprečena kazna se kreće od jedne do deset godina zatvora.

Zakon predviđa poseban tretman za sedam verskih grupa koje je država definisala kao „tradicionalne“. Reč je o Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Rimokatoličkoj crkvi, Slovačkoj evangeličkoj crkvi a.v. u Srbiji, Reformatskoj hrišćanskoj crkvi u Srbiji, Evangeličkoj Hrišćanskoj crkvi a.v. u Srbiji, Islamskoj zajednici i Jevrejskoj zajednici. Prema zakonu islam se smatra tradicionalnom verom, a islamska zajednica se podelila na Islamsku zajednicu *Srbije* (kurziv dodat) sa sedištem u Beogradu i Islamsku zajednicu *u Srbiji* (kurziv dodat) sa sedištem u Novom Pazaru. Obe zajednice su zvanično registrovane i uglavnom normalno posluju, što znači da mogu da primaju finansijsku pomoć od države, sveštenici su zdravstveno i penziono osigurani, i dalje su oslobođeni od poreza, imaju bankovni račun, poseduju imovinu i zapošljavaju službenike. Nijedna, međutim, nema apsolutni autoritet u stvarima koje se tiču celokupne islamske zajednice. „Crkva“ je izraz koji se koristi za hrišćanske verske grupe dok se izraz „verska zajednica“ odnosi i na nehrišćanske grupe i na neke hrišćanske entitete.

Sedam tradicionalnih verskih zajednica priznatih zakonom automatski je upisano u Registar crkava i verskih zajednica. Pored ovih grupa, država u tradicionalne, i to isključivo u Vojvodini, ubraja i Eparhiju Rumunske pravoslavne crkve Dakija Feliks sa sedištem u Rumuniji i administrativnim sedištem u Vršcu u Vojvodini.

Prema zakonu sedam tradicionalnih verskih grupa, ali ne i ostale verske grupe koje su registrovane, mogu biti oslobođene poreskih obaveza i imati pravo da obavljaju delatnost verske službe u vojsci.

U Srbiji je registrovano ukupno dvadeset pet „netradicionalnih“ verskih zajednica: Hrišćanska adventistička crkva, Evangelička metodistička crkva, Crkva Isusa Hrista svetaca poslednjih dana u Srbiji, Evandeoska Crkva u Srbiji, Crkva Hristova ljubav u Srbiji, Hristova duhovna crkva u Srbiji, Savez Hrišćanskih Baptističkih crkava u Srbiji, Hrišćanska Nazarenska verska zajednica u Srbiji (povezana sa Apostolskom hrišćanskom crkvom [Nazareni]), Crkva Božja u Srbiji, Protestantska Hrišćanska zajednica u Srbiji, Hristova Crkva braće u Republici Srbiji, Slobodna crkva Beograd, Jehovini svedoci – Hrišćanska verska zajednica, Zavetna crkva Sion, Unija reformnog pokreta adventista sedmog dana, Protestantska evandeoska crkva „Duhovni centar“, Hristova Jevandeoska Crkva, Slovački savez baptističkih crkava u Srbiji, Savez baptističkih crkava u Srbiji, Harizmatska zajednica vere u Srbiji, Budistička verska zajednica Nićiren-Daišonin, Hrišćanska zajednica „Logos“ iz Srbije, Crkva Golgota u Srbiji, Theravada budistička zajednica u Srbiji, Biblijski centar – Dobra vest, Prva romska hrišćanska crkva Leskovac. Pojedine organizacije su zapravo krovne grupe koje okupljuju više zasebnih crkava, ponekad i donekle različite afilijacije.

Verske grupe nemaju zakonsku obavezu da se registruju, ali ukoliko nisu registrovane tretiraju se kao neformalne grupe i ostaju bez pravnih povlastica na koje imaju prava registrovane verske grupe. Samo registrovane verske grupe mogu da grade nove bogomolje, da poseduju imovinu, da se prijave za restituciju imovine, da dobijaju sredstva od države za svoje aktivnosti. Registracija je takođe nužna da bi verska grupa mogla da otvorи račun u banci i zaposli radnike. Sveštenici registrovanih grupa imaju pravo na zdravstveno i penzijsko osiguranje. Prema izvorima iz vlasti, samo sedamnaest registrovanih grupa koristi ove povlastice. Zakon registrovane grupe oslobađa obaveze plaćanja administrativnih taksi i podnošenja godišnjih finansijskih izveštaja.

Za registraciju verske grupe potrebno je priložiti sledeće: imena, lične identifikacione brojeve, kopije identifikacionih dokumenata overene kod notara i potpise barem stotinu članova; statut i prikaz verskog učenja, verskih obreda, verskih ciljeva i osnovnih aktivnosti; podatke o stalnim izvorima prihoda. Zakon zabranjuje registraciju verskim zajednicama koje u svom nazivu sadrže deo naziva već registrovane organizacije. Ministarstvo pravde vodi Registar crkava i verskih zajednica i rešava zahteve za registraciju. Ukoliko Ministarstvo odbije zahtev za registraciju verske grupe, njeni predstavnici se mogu žaliti na tu odluku sudu.

Prema Ustavu, Ustavni sud može zabraniti rad verskoj zajednici ako ona svojim delatnostima ugrožava pravo na život ili pravo na zdravlje, prava dece, pravo na lični i porodični integritet, javnu bezbednost i red, ili ako izaziva i podstiče versku, nacionalnu ili rasnu netrpeljivost. Ustavni sud takođe može da zabrani rad udruženja koje podstiče versku mržnju.

Uprava za saradnju s crkvama i verskim zajednicama pri Ministarstvu pravde rešava sva pitanja u vezi sa saradjnjom između države i crkava i verskih zajednica. U ovo spada i pružanje pomoći nacionalnim manjinama u zaštiti verskih tradicija koje čine deo njihovog kulturnog i etničkog identiteta, saradnja države i eparhija Srpske pravoslavne crkve u dijaspori, podrška verskom obrazovanju i podrška zaštiti pravnog statusa crkava i verskih zajednica. Nezavisna Vladina Kancelarija za ljudska i manjinska prava, koja se bavi izradom javnih politika i nadgledanjem statusa manjina, takođe vodi računa o pojedinim verskim pitanjima.

Zakon priznaje samo registrovanim verskim grupama zahteve za vraćanje crkvene imovine oduzete od 1945. godine. Zakon omogućava pojedinačna potraživanja imovine oduzete žrtvama Holokausta u Drugom svetskom ratu, ali verske grupe ne mogu tražiti vraćanje imovine konfiskovane pre 1945. Registrovane verske zajednice kojima su imovina i zadužbine oduzeti posle Drugog svetskog rata mogu se prijaviti za restituciju.

U skladu sa Terezinskom deklaracijom o imovini oduzetoj u vreme Holokausta, zakon otklanja posledice oduzimanja imovine Jevreja bez živih pravnih naslednika i one za koju nije podnet zahtev za vraćanje, čime je omogućeno Jevrejskoj zajednici da podnosi zahteve za vraćanje imovine koja potпадa pod ovu kategoriju, ali i da budući potražioci naknadno zatraže ostvarenje svog prava. Zakon kao „imovinu bez naslednika“ definiše svaku imovinu za čije vraćanje nije podnet zahtev u skladu sa zakonom. Jevrejska zajednica mora podneti dokaz o tome da je prethodni vlasnik bio pripadnik Jevrejske zajednice, i da mu je imovina oduzeta za vreme Holokausta. Zakon je takođe predviđao da se Savezu jevrejskih opština iz republičkog budžeta narednih četvrt veka svake godine isplaćuje 950.000 evra (1.07 miliona dolara), i prva isplata je izvršena 2017. Zakon nalaže i imenovanje odbora za nadzor u kojem će se nalaziti predstavnici Jevrejske zajednice, Svetske jevrejske organizacije za restituciju i predstavnik vlade koji je istovremeno i predsednik Odbora koji će pratiti implementaciju zakona. Prema zakonu 28. februar je bio poslednji rok za podnošenje zahteva za vraćanje imovine.

Prema Ustavu roditelji i pravni staratelji imaju pravo da obezbede svojoj deci versko obrazovanje u skladu sa sopstvenim verskim uverenjima. Zakon propisuje da se verska nastava održava u državnim školama. Predstavnici Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama ističu da se versko obrazovanje u državnim školama može pružiti za svaku registrovanu versku zajednicu, ali roditelji nisu tražili versku nastavu za bilo koju drugu veroispovest osim za sedam tradicionalnih verskih grupa. Učenici osnovnih i srednjih škola dužni su da pohađaju ili versku nastavu ili časove građanskog vaspitanja. Roditelji sami odlučuju koja je od te dve mogućnosti prikladnija za njihovo dete. Plan i program verske nastave razlikuje se na regionalnom nivou, u zavisnosti od broja vernika određene konfesije u toj zajednici. Obično je potrebno da postoji najmanje pet prijavljenih đaka da bi se ponudili verski časovi za određenu veroispovest. Tamo gde u okviru jedne škole ne postoji minimalan broj prijavljene dece predstavnici Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja nastoje da okupe učenike na regionalnom nivou na zajedničkim časovima verske nastave.

Komisija za versko obrazovanje odobrava obrazovni program, udžbenike i ostali nastavni materijal iz veronauke, te odabire veroučitelje sa spiska kvalifikovanih kandidata koje im dostavlja svaka verska grupa. Komisiju čine predstavnici svih sedam tradicionalnih verskih grupa, Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

U radu Komisije nisu učestvovali predstavnici Islamske zajednice u Srbiji. Oni su umesto toga predali listu svojih veroučitelja direktno Ministarstvu prosvete na odobravanje. Predstavnici Islamske zajednice u Srbiji smatraju da o imenovanju njihovih veroučitelja u sandžačkim školama treba da odlučuju lokalne vlasti a ne Ministarstvo prosvete. Islamska zajednica Srbije učestvovala je u radu komisije.

Ustav priznaje pravo na prigovor savesti zbog svojih verskih uverenja. To znači da nijedna osoba nije dužna da, protivno svojoj veri ili ubeđenjima, ispunjava vojnu ili bilo koju drugu obavezu koja uključuje upotrebu oružja, ali lice koje se pozove na prigovor savesti prema zakonu može biti pozvano da ispuni vojnu obavezu bez obaveze da nosi oružje. Prema zakonu, svi mladići su dužni da se uvedu u vojnu evidenciju kada postanu punoletni, ali i dalje ne postoji obavezno služenje vojnog roka.

Prema Ustavu svaki nadležan sud može sprečiti širenje informacija koje podstiču versku mržnju, diskriminaciju, netrpeljivost ili nasilje.

Republika Srbija je članica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Postupanje vlasti

Prema navodima Jehovnih svedoka, policija nije na adekvatan način reagovala na pojedine incidente u kojima su njihovi vernici bili izloženi pretnjama i napadima, iako su u drugim slučajevima adekvatno reagovali.

U Beogradu je 15. septembra jedan pripadnik žandarmerije, koji nije bio na dužnosti, pretio grupi Jehovinih svedoka koji su išli od vrata do vrata i propovedali svoju veru. Potom ih je, kako navode, jurio kolima. Jehovini svedoci tvrde da je policija ispitala napadača i predala slučaj javnom tužiocu. Iz tužilaštva nisu obavestili Jehovine svedoke o daljem razvoju slučaja.

U Kragujevcu je 10. oktobra jedan policijski službenik napisao prijavu i naplatio kaznu grupi Jehovinih svedoka koji su išli od vrata do vrata i bavili se misionarskim radom, tvrdeći da im je za to potrebna dozvola. Jehovini svedoci navode da im prema zakonu nije potrebna dozvola za prozelitizam.

U Klenku je 28. septembra policija naredila grupi Jehovinih svedoka da prekinu da propovedaju svoju veru od vrata do vrata i napuste objekat. Jehovini svedoci kažu da je lokalni načelnik policije pokazao malo razumevanja za njihova prava.

Ministarstvo Pravde nije ni prihvatile ni odbacilo zahtev za promenu rukovodstva na čelu Saveza jevrejskih opština u Srbiji, do čega je došlo na spornim izborima u julu 2018, ali ni zahtev da se promeni rukovodstvo Jevrejske opštine u Beogradu na osnovu spornih izbora iz marta 2019. Predstavnici Ministarstva tvrde da je do odlaganja konačne odluke u vezi sa ovim zahtevima došlo zbog proveravanja rezultata oba glasanja, ali i zato što još nisu razrešeni zakonski postupci koje je preduzela suprotna jevrejska grupa. Predstavnici jevrejske zajednice tvrde da vlasti odlaganjem upisivanja novog rukovodstva pojačavaju tenziju u jevrejskoj zajednici.

Iz Saveza jevrejskih opština navode da vladina Agencija za restituciju favorizuje pojedine jevrejske grupe prilikom obrade zahteva podnetih prema Zakonu o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih pravnih naslednika. Predstavnici Agencije navode da postupaju nepristrasno i navode da su uglavnom svim zajednicama vratili barem deo imovine i da nastavljaju da aktivno obrađuju zahteve. Takođe navode da je neke vrste zahteva jednostavnije dokazati i rešiti, na primer, zahteve za povraćaj stanova i poslovnih prostorija u Beogradu, jer postoji dobra evidencija o konfiskaciji jevrejske imovine iz vremena Drugog svetskog rata. Teže je dokazati zahteve u jevrejskim zajednicama gde se potraživanja uglavnom odnose na poljoprivredno zemljište. Osim toga, u Agenciji kažu da evidencija jevrejske imovine konfiskovane za vreme Drugog svetskog rata u Autonomnoj pokrajini Vojvodini generalno nije potpuna. Većina jevrejskih zajednica uglavnom je zadovoljna zbog mogućnosti da podnese zahteve. Agencija za restituciju navodi da je do krajnjeg roka 28. februara podneto 1.683 zahteva.

U skladu sa Zakonom o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih pravnih naslednika, država nastavlja da vraća imovinu oduzetu za vreme Drugog svetskog rata Jevrejskoj zajednici i pojedinačnim potražiocima. Ovaj zakon reguliše vraćanje lične imovine oduzete pripadnicima Jevrejske zajednice za vreme Holokausta, i ona se pre svega sastoji od stambenog i poslovnog prostora koji nemaju versku funkciju i poljoprivrednog zemljišta. Vlasti su prema ovom zakonu počele da obrađuju zahteve 2016. i do 31. decembra 2018. vraćeno je ukupno 59.712 hektara (147.552 jutra) zemlje, od čega je 27.349 hektara (67.581 jutro) obradivog zemljišta, 32.268 hektara (79.736 jutra) šuma i šumskog zemljišta; i 188 hektara (464 jutra) građevinskog zemljišta. Vraćeno je vlasništvo na preko 91.887 kvadratnih metara (989.000 kvadratne stope) zgrada, kao i jedna slika autora Uroša Predića.

Iz Hrišćanske baptističke crkve Beograd navode da u toku godine nisu uspeli da otvore bankovni račun, koji im je bio zatvoren u decembru 2018. godine, zato što nisu uspeli da pribave dokumenta o registraciji. Predstavnici ove crkve nisu podneli zahtev za registraciju prema zakonu iz 2006, tvrdeći da je taj zakon diskriminoran i da treba da im se prizna pravni status koji su imali prema pređašnjem zakonu; to je značilo da oni nisu ni tražili registraciju, i da sve posledice toga što nisu registrovani smatraju odrazom diskriminacije.

U maju je Evropski sud za ljudska prava odbio žalbu koju su Hrišćanska baptistička crkva i Protestantska evanđeoska crkva podnele 2013, tvrdeći da zakon narušava slobode zagarantovane Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, budući da su prema aktuelnom zakonu ove verske grupe dužne da se ponovo registruju, iako su prema pređašnjim zakonima i pod ranijom vlašću imale pravni status.

Direktor Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Mileta Radojević kaže da se u Upravi fokusiraju na finansiranje tradicionalnih verskih grupa jer one predstavljaju većinu populacije. On navodi da Uprava obezbeđuje finansijsku pomoć za izdavanje knjiga i štampanog materijala, projekte rekonstrukcije i za stipendije, ali samo pripadnicima onih verskih grupa koje imaju formalne verske obrazovne institucije univerzitetskog nivoa u državi. Budući sveštenici manjih konfesija, koji pohađaju seminare u inostranstvu, nisu kandidati za ove stipendije.

Makedonska i Crnogorska pravoslavna crkva i dalje nisu upisane u Registar. Status se priznaje jedino Srpskoj pravoslavnoj crkvi, i u skladu s tim odluku o odobravanju rada svake druge pravoslavne crkve u zemlji vlasti prepuštaju SPC. Srpska pravoslavna crkva i dalje ne priznaje autokefalnost Makedonskoj i Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, a predstavnici Vlade ostaju pri stavu da sekularna vlast ne treba da rešava nesuglasice između pravoslavnih crkava.

Iako je deo zaposlenih u državnim bolnicama „pobiljšao svoj stav“ prema verskim uverenjima Jehovinih svedoka, državni zdravstveni sistem i dalje ostaje najveća smetnja njihovoj verskoj slobodi, budući da mnogi doktori odbijaju da im pruže zdravstvenu pomoć bez transfuzije krvi.

Predstavnici jedne budističke grupe – Theravada budističke zajednice u Srbiji, navode da su se uspešno registrovali u maju, pošto im je Ministarstvo pravde dalo detaljna uputstva kako da isprave greške u prethodnim zahtevima za registraciju. Vođe ove zajednice takođe navode da su im lokalne vlasti u Indiji asfaltirale put koji vodi do njihovog novog manastira.

I pored nekoliko incidenata koji su se dogodili njihovim vernicima dok su vršili propovedi od vrata do vrata, Jehovini svedoci su generalno zadovoljni saradnjom sa vlastima, pre svega sa Ministarstvom pravde, odakle im stiže pomoć u rešavanju administrativnih problema.

Početkom godine Ministarstvo kulture i informisanja je od nevladine komisije preuzeo brigu oko postavljanja spomen-obeležja „Staro sajmište“, na mestu gde se u Drugom svetskom ratu nalazio koncentracioni logor. U oktobru je Ministarstvo podnelo nacrt zakona kojim će se zaštititi ovaj prostor i omogućiti podizanje memorijalnog centra, i održalo tri javne rasprave. Među komentarima javnosti nalaze se i predlozi imena memorijalnog centra, definicije genocida i predlozi za uključivanje logora u Beogradu i Hrvatskoj.

Država je nastavila restituciju imovine oduzimane crkvama i verskim zajednicama od 1945. godine, i vratila je ukupno 773 hektara (1.910 jutara) zemljišta, od čega je 722 hektara (1.784 jutra) poljoprivredno zemljište, 41 hektar (101 jutro) su šume i šumskog zemljišta, 22 hektara građevinsko zemljište i 985 kvadratnih metara (10.600 kvadratnih stopa) poslovni prostor, ili u naturalnom obliku ili u vidu supstitucije, sledećim crkvama i verskim zajednicama: Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Rimokatoličkoj crkvi, Rumunskoj pravoslavnoj crkvi, Slovačkoj evangeličkoj crkvi, Reformatskoj hrišćanskoj crkvi, Evangeličkoj hrišćanskoj crkvi, Jeverejskoj zajednici i Uniji reformnog pokreta adventista sedmog dana. Predstavnici vlasti procenjuju da je vraćeno 78 posto zemljišta i 38 posto zgrada oduzetih crkvama i verskim zajednicama.

Predstavnici obe islamske zajednice navode da su podneli zahteve za vraćanje iste imovine. Objašnjavajući razlog što ostali zahtevi nisu rešeni, iz Agencije navode da su zahtevi, uopšteno gledano, slabo potkrepljeni i da je potrebno priložiti dodatnu dokumentaciju. Muslimanski poglavari navode da zbog toga što nijedna od dve islamske grupe nema autoritet u pitanjima koja se odnose na čitavu muslimansku zajednicu dolazi do poteškoća u koordinisanju zahteva za povraćaj imovine i odabir veroučitelja za časove veronauke u državnim školama.

Televizijski javni servis Srbije – RTS nastavlja da svakodnevno emituje *Verski kalendar*, desetominutnu emisiju o najvećim verskim praznicima koje slave monoteističke vere.

Srbija je članica Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust.

Treći deo: Odnos društva prema verskim slobodama

Jehovini svedoci su prijavili dva fizička napada na njihove članove i tri incidenta u kojima su njihovim članovima upućivane pretnje dok su držali službu na otvorenom.

U Kragujevcu je 23. aprila nepoznati napadač prišao dvojici Jehovinih svedoka i nasrnuo na njihovu imovinu, prevrnuo i oštetio mobilni štand za knjige i razbacao materijal. Iz grupe navode da su incident prijavili policiji, koja ništa nije preduzela tim povodom.

U Beogradu je 9. februara jedan muškarac pretio grupi Jehovinih svedoka. Policija je ispitala napadača i prosledila slučaj javnom tužiocu. Do kraja godine tužilaštvo nije dalo nikakvo obaveštenje o statusu slučaja.

U Batajnici je 11. januara nepoznati vozač maltretirao dvojicu Jehovinih svedoka koji su držali propoved nedaleko od druma. Oni su prijavili policiji marku automobila i registarski broj, ali policija nije ništa preduzela povodom tog incidenta.

U Užicu je 7. februara jedan čovek pretio dvojici Jehovinih svedoka koji su držali javnu propoved i napao njihov mobilni štand sa knjigama. Jehovini svedoci su obavestili policiju o ovom incidentu, i viši službenik je dao svoj lični broj telefona kako bi se olakšala komunikacija u slučaju da se žrtve ponovo susretnu sa napadačem.

Na novopazarsku adresu Islamske zajednice u Srbiji 4. novembra je stiglo preteće pismo sa metkom u koverti. Predstavnici zajednice su prijavili pismo policiji ali nisu dobili nikakav konkretan odgovor. Iz Islamske zajednice Srbije takođe su prijavili da su u toku godine dobijali preteća pisma.

Antisemska literatura, kao što su *Protokoli sionskih mudraca* i dalje se može kupiti ili preko interneta ili kod neovlašćenih prodavaca. Desničarske grupe nastavljaju da drže nekoliko veb stranica a pojedinci sobe za časkanje na kojima se otvoreno promovišu antisemitske ideje i literatura.

Mnoge manje ili netradicionalne verske grupe navode da su se njihovi vernici u izvesnoj meri suočili s javnim predrasudama i diskriminacijom, ali ne navode nikakve specifične primere. Pripadnici nekoliko protestantskih grupa navode svoj utisak da su ljudi i dalje podozrivi i da ne razumeju protestantizam, a da pojedinci ponekad neke protestantske denominacije nazivaju „sektama“, što u sprskom jeziku ima snažnu negativnu konotaciju jer ukazuje na „tajanstvene i mračne obrede“, kako tvrdi antropolog religije Aleksandra Đurić Milovanović. Pripadnik Hristove Jevandeoske crkve navodi da se korišćenje reči sekta neprekidno javlja u medijskim izveštajima. Pastor Evanđeoske crkve „Svetionik“ takođe kaže da društvo sa prezicom posmatra njegovu versku zajednicu kao sektu.

Pripadnici nekoliko manjih verskih grupa smatraju da su učenje o različitim verama i međuverski dijalog potrebni i za šиру versku zajednicu, a ne samo za sedam tradicionalnih grupa. Pripadnici

Rimokatoličke crkve, Prve baptističke crkve, Jevrejske zajednice i Muslimanske zajednice koji su bili prisutni na međuverskom događaju svi su se složili da je potrebno poboljšati međuversku komunikaciju. Iz mnogih manjih grupa, među kojima su Hristova Jevanđeoska crkva, Anglikanska crkva i Theravada budistička zajednica navode da imaju dobru sa radnju sa predstavnicima Srpske pravoslavne crkve.

Zvanično registrovana Eparhija Rumunske pravoslavne crkve Dakija Feliks činodejstvuje na prostoru Banata, u Pokrajini Vojvodini, u sporazumu sa Srpskom pravoslavnom crkvom. U maju su, posle godišnjeg sabora, poglavari Srpske pravoslavne crkve u izjavi za štampu kritikovali „antikanonske upade episkopa i sveštenika Rumunske pravoslavne crkve u jurisdikciju Srpske pravoslavne crkve u Istočnoj Srbiji.“

Četvrti deo: Politika Vlade Sjedinjenih Država

Ambasador i službenici ambasade nastavljaju da sarađuju sa državnim funkcionerima, lokalnim verskim poglavarima i međunarodnim jevrejskim organizacijama kako bi pomogli u rešavanju sukoba u okviru Jevrejske zajednice. Ambasador je u nekoliko navrata zatražio od Ministarstva pravde da se donese odluke o registraciji rukovodstva izabranog na spornim izborima u Jevrejskom savezu i Beogradskoj jevrejskoj zajednici. U ambasadi sarađuju sa jevrejskim organizacijama i Izraelskom ambasadom na rešavanju ovog pitanja.

Predstavnici ambasade nastavljaju da sarađuju sa Agencijom za restituciju i drugim predstavnicima vlasti oko primene Zakona o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika.

Predstavnici ambasade nastavili su da razgovaraju sa vlastima o planovima za memorijalni kompleks „Staro sajmište“, koji bi se nalazio na mestu koncentracionog logora iz Drugog svetskog rata. U januaru su predstavnici američkog Muzeja Holokausta i predstavnici ambasade tražili od Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, koje je nadležno za zakonodavnu proceduru u vezi sa ustanavljanjem memorijalnog kompleksa, i Ministarstva kulture, koje je preuzele kontrolu nad procesom, da nastave izradu nacrta zakona kojim će se autorizovati memorijalni kompleks. Predstavnici ambasade su tokom godine na koju se izveštaj odnosi nastavili da se susreću sa predstavnicima Ministarstva kulture kako bi razgovarali o nacrtu zakona i podstakli aktivnosti oko ustanavljanja memorijalnog centra.

U martu se pomoćnica američkog državnog sekretara za obrazovanje i kulturu sastala sa patrijarhom Srpske pravoslavne crkve kako bi naglasila podršku Sjedinjenih Država naporima crkve da se očuvaju kulturna dobra.

U novembru se ambasador Sjedinjenih Američkih Država za međunarodne verske slobode sastao u Beogradu sa većim brojem verskih lidera, među kojima su bili patrijarh Srpske pravoslavne crkve, predstavnici Rimokatoličke crkve, Muslimanske i Jevrejske zajednice i Baptističke crkve. Za vreme svoje posete ambasador se založio za obnavljanje i institucionalizaciju međuverskih razgovora.

U aprilu su u okviru tekuće vojno-vojne saradnje Nacionalne garde Ohaja i Vojske Srbije, vojni sveštenici različitih denominacija posetili svoje kolege iz Ohaja kako bi razgovarali o dobrom praksama u svom radu i produbili saradnju. U okviru programa su se bavili međuverskim dijalogom, a naglašena je i uloga vojnih sveštenika koji rade sa svim pripadnicima vojske bez obzira na to koje su vere i da li su vernici.

U maju je ambasada bila pokrovitelj posete američkog gospel vokalnog sastava, koji je održao niz koncerata i nastupa u Srbiji kako bi se istakla verska raznovrsnost. Na koncertima održanim pred publikom različite verske orientacije i u toku razgovora sa muzičarima različitih verskih zajednica, izvođači su izneli svoja lična iskustva o odrastanju u verskoj zajednici.

U oktobru je ambasada u čast Međunarodnog dana verskih sloboda objavila niz članaka na društvenim mrežama u kojima se upozorava na globalnu pretnju verskim slobodama, govori o američkoj verskoj raznovrsnosti, istoriji verskog eksperimentisanja i dubokoj posvećenosti verskim slobodama.

Predstavnici ambasade susreti su se i razgovarali o statusu verskih sloboda sa predstavnicima Srpske pravoslavne crkve, Rimokatoličke crkve, Islamske zajednice u Srbiji, Islamske zajednice Srbija, Jevrejske zajednice, Hrišćanske baptističke crkve, Jehovinih svedoka, Anglikanske crkve, Theravada budističke zajednice u Srbiji, Teološkog fakulteta, Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama, Evandeoske crkve „Svetionik“, Hristove Jevandeoske crkve i nevladine organizacije Centar9.